

A la Patagònia

Bruce Chatwin

Traducció de Ferran Ràfols Gesa

Títol de l'edició original: *In Patagonia*
Primera edició a Còmplices Editorial: juny de 2012

© The Legal & Personal Representative of Bruce Chatwin, 1977;
capítols 73, 75 i 76 © Monica Barnett, 1977

© de la traducció, Ferran Ràfols Gesa

© d'aquesta edició, Edicions Còmplices, S.L.U.

info@compliceseditorial.com

www.compliceseditorial.com

Disseny gràfic: Santi Sallés

Maquetació: David Anglès

ISBN: 978-84-939458-6-2

Dipòsit legal: B 18.626-2012

Imprès a Romanyà Valls

Printed in Spain

Tots els drets reservats. Queden rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic o electrònic, actual o futur —incloses les fotocòpies i la difusió a internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta edició per mitjà de lloguer o préstec públics.

I

Al menjador de l'àvia hi havia un armariet amb el davant de vidre, i dins l'armariet un tros de pell. Era un tros força petit, però gruixut i coriàci, amb flocs de pèls aspres i vermellors. Tenia una etiqueta, clavada amb una agulla rovellada. A l'etiqueta hi deia alguna cosa escrita en tinta negra i mig esborrada, però en aquell temps jo era massa petit per llegir.

—Què és?

—Un tros de brontosaure.

La mare sabia el nom de dos animals prehistòrics, el brontosaure i el mamut. Sabia que no era un mamut. Els mamuts venien de Sibèria.

Vaig descobrir que el brontosaure era un animal que s'havia ofegat durant el diluvi, perquè era massa gran per embarcar a l'arca de Noè. M'imaginava una criatura grossa i matussera amb urpes, ullals i una llum verda i maliciosa als ulls. A vegades el brontosaure esbotzava la paret de la meua habitació amb un gran terrabastall i em despertava.

Aquell brontosaure en concret havia viscut a la Patagònia, un país de l'Amèrica del Sud, a l'altra punta del món. Havia caigut en una glacera feia milers d'anys, havia baixat una muntanya atrapat en una presó de gel i havia arribat a baix en perfecte estat de conservació. I allà el va trobar un cosí de la mare, en Charley Milward, mariner.

En Charley Milward era el capità d'un vaixell mercant

que es va enfonsar a l'entrada de l'estret de Magallanes. Va sobreviure al naufragi i es va instal·lar allà a prop, a Punta Arenas, on va obrir un taller de reparació de vaixells. El Charley Milward de la meva imaginació era un Déu entre els homes; alt, fort i silenciós, amb uns bigotis negres amb forma de costella de xai i uns ulls blaus i ferotges. Duia una gorra de mariner decantada i es doblegava la part alta de les botes d'aigua.

En Charley va veure de seguida el brontosaure que sortia del gel i va saber el que havia de fer. Va fer que l'esbocessin, que en salessin les parts, les guardessin en barrils i les envies- sin totes al Museu d'Història Natural de South Kensington. Veia la sang i el gel, la carn i la sal, els eixams de treballadors indis i les fileres de barrils al llarg de la costa, una feinada gegantesca i sense sentit: el brontosaure es va podrir durant el viatge a través dels tròpics i va arribar a Londres convertit en una massa putrefacta, i era per això que al museu hi havia ossos de brontosaure i gens ni mica de pell.

Per sort, el cosí Charley havia enviat una nota a la meva àvia.

L'àvia vivia en una casa de maons protegida per una bardissa de llorers clapejats de groc. Tenia xemeneies altes, aguilons punxeguts i un jardí de roses color de sang. Per dins, la casa feia olor d'església.

No recordo gran cosa de la meva àvia, excepte l'embalum que feia. Jo m'enfilava sobre la seva ampla pitrera amb aire murri, per veure si es podria aixecar de la cadira. Sobre d'ella hi havia tot de quadres que representaven burgesos holandesos amb la cara grassa i mantegosa dalt del niu de les gorges blanques. A la lleixa de la llar de foc hi havia dos homuncles japonesos amb uns ulls vermells i blancs d'ivori que els sortien de les òrbites. Jo hi jugava, i també amb un mico alemany articulat, però sempre l'acabava burxant: «Sisplau, em deixes el tros de brontosaure?».

Mai a la vida no he desitjat res amb tanta ànsia com aquell tros de pell. L'àvia em deia que algun dia me'l deixaria, potser. I quan es va morir, vaig dir: «Ara sí que me'l deixareu, el tros de brontosaure», però la mare em va respondre: «Ah, allò! Em penso que ho vam llençar».

A l'escola tothom se'n reia, de la història del brontosaure. El professor de ciències em va dir que l'havia barrejat amb el mamut siberià. Va explicar a tota la classe que uns científics russos havien menjat talls de mamut ultracongelat i em va dir que no digués mentides. A més, va afegir, els brontosaus eren rèptils. No tenien pèl, sinó una pell gruixuda i escatada. I ens va ensenyar un retrat artístic de la bèstia —tan diferent del que m'havia imaginat—: era d'un verd grisós, tenia el cap petit i una gran giragonsa de vèrtebres i pasturava plàcidament a la vora d'un llac. Em vaig avergonyir del meu brontosaure pelut, però sabia que el que hi havia a casa no era un mamut.

Vaig trigar uns quants anys a treure'n l'entrellat. L'animal d'en Charley Milward no era un brontosaure, sinó el milodont o peresós gegant. No en va trobar un espècimen sencer, ni tan sols un esquelet sencer, sinó només una mica de pell i uns quants ossos preservats pel fred, la sequedat i la sal en una cova a la cala Última Esperanza, a la Patagònia xilena. Va enviar el conjunt a Anglaterra i el va vendre al Museu Britànic. Aquesta versió no era tan romàntica, però tenia l'avantatge de ser certa.

El meu interès per la Patagònia va sobreviure a la pèrdua del tros de pell, perquè la guerra freda va fer néixer en mi una passió per la geografia. A finals dels anys quaranta, el Caníbal del Kremlin enterbolia les nostres vides; et podia arribar a semblar que els seus mostatxos eren dents. Vam assistir a conferències sobre la guerra que preparava. Vam veure com l'expert en protecció civil encerclava les diferents ciutats d'Europa per mostrar-nos les zones parcialment o totalment des-

truïdes. Vam veure com aquelles zones topaven les unes amb les altres sense deixar gens d'espai entremig. El conferenciant duia pantalons curts militars. Tenia els genolls blancs i bonyeguts, i ens vam adonar que no hi havia res a fer. S'acostava la guerra, i nosaltres no podíem fer-hi res.

Després d'allò vam llegir articles sobre la bomba de cobalt, que era pitjor que la bomba d'hidrogen i que podia ofegar tot el planeta en una inacabable reacció en cadena.

Jo coneixia el color cobalt de la capsula de pintures de l'Àvia. Ella havia viscut a Capri en l'època de Maxim Gorki i havia pintat nois despullats. Més endavant el seu art s'havia fet gairebé del tot religiós. Pintava un munt de sant Sebastians, gairebé sempre sobre un fons blau cobalt, sempre el mateix jove guapo, penetrat una vegada i una altra per les fletxes, encara dempeus.

O sigui que jo m'imaginava la bomba de cobalt com un núvol dens i blau que escopia flamarades per les vores. I em veia a mi sol dalt d'un turó, guaitant l'horitzó per si hi veia avançar el núvol.

Amb tot, teníem l'esperança de sobreviure a l'explosió. Vam engegar un Comitè d'Emigració i vam fer plans per instal·lar-nos en algun racó ben remot de la terra. Vam escodrinyar els atles. Vam aprendre les direccions predominants dels vents i la distribució més probable de la pluja radioactiva. La guerra tindria lloc a l'hemisferi nord, de manera que ens vam concentrar en el sud. Vam descartar les illes del Pacífic, perquè les illes són trampes. Vam descartar Austràlia i Nova Zelanda i vam decretar que la Patagònia era el lloc més segur de la terra.

M'imaginava una casa baixeta de fusta amb teulada, calafatejada contra les tempestes, amb un bon foc a dins i les parets recobertes pels millors llibres, un lloc on viure quan la resta del món esclatés.

Llavors va morir Stalin i tots vam anar a cantar himnes

d'alabança a la capella, però jo continuava reservant-me la Patagònia.

2

La història de Buenos Aires està escrita a la guia telefònica. Pompey Romanov, Emilio Rommel, Crespina D. Z. de Rose, Ladislao Radziwil i Elizabeta Marta Callman de Rothschild —cinc noms presos a l'atzar d'entre els de la lletra R— expliquen una història d'exili, desil·lusió i angoixa entre cortines d'encaix.

Durant la setmana que hi vaig ser va fer un temps estienc, molt agradable. A les botigues hi havia decoracions nadalenques. Tot just havien obert el mausoleu a Perón a Olivos; Eva estava en bona forma després de fer la ronda per les caixes fortes europees. Hi havia catòlics que havien fet una missa de rèquiem per l'ànima de Hitler i que esperaven un cop d'estat militar.

De dia, la ciutat tremolava sota una capa platejada de pol·lució. Al vespre, els nois i les noies passejaven per la vora del riu. Eren durs, pulcres i capbuits, i caminaven de bracet sota els arbres, amb una rialla freda, separats del riu vermell per una balustrada de granit vermell.

Els rics se n'anaven a estiuejar a fora i tancaven els pisos de la ciutat. Recobrien els mobles daurats amb llençols blancs i tenien els rebedors plens de maletes de cuir. Es passarien l'estiu jugant a les seves *estancias*. Els molt rics anaven a Punta del Este, Uruguai, on era menys probable que els segrestessin. N'hi havia alguns, com a mínim els que tenien un esperit més esportiu, que deien que l'estiu era època de veda dels segrestos. Les guerrilles també llogaven vil·les d'estiueig, o se n'anaven a esquiar a Suïssa.

Un dia vam dinar asseguts sota un quadre de Raymond

Monvoisin, un seguidor de Delacroix, que representava un dels gautxos del general Rosas. El gautxo jeia embolcallat en un ponxo de color vermell sang, com una odalisca masculina, felí i passivament eròtic.

«Típic d'un francès —vaig pensar—, veure-hi més enllà de les hipocresies, pel que fa als gautxos.»

A la dreta hi tenia una novel·lista. Deia que l'únic tema que valia la pena tractar era la solitud. Em va explicar la història d'un violinista estranger que una nit va quedar atrapat en un motel de l'Oest Mitjà mentre feia una gira. La història s'articulava al voltant d'un llit, un violí i la cama de fusta del violinista.

Uns anys enrere, aquella dona havia conegut Ernesto Guevara, que aleshores era un jove més aviat deixat que mirava de fer-se un lloc a la societat.

—Era molt *macho* —em va dir—, com la majoria de nois argentins, però mai no m'hauria pensat que arribaria a això.

La ciutat em recordava contínuament a Rússia: els cotxes de la policia secreta amb les antenes eriçades; les dones eixarrancades menjant gelat en parcs polsosos; les mateixes estàtues agressives, la mateixa arquitectura de pasta brisa, les mateixes avingudes no ben bé rectes que transmetien una sensació d'espai infinit i no duien enlloc.

Era més la Rússia tsarista que no pas la soviètica. Bazarov podria ser un personatge argentí, *L'hort dels cirerers* reflecteix una situació argentina. La Rússia dels *kulaks* cobdiciosos, els oficials corruptes, les verdures importades i els terratinents que es miraven Europa de cua d'ull.

Vaig comentar-ho a un amic.

—Hi ha molta gent que ho diu —va dir—. L'any passat, una vella *émigrée* blanca va venir a la nostra casa de camp. Es va emocionar moltíssim, i va voler que li ensenyéssim totes les habitacions. Vam pujar a les golfes i va exclamar: «Ah, ho sabia! L'olor de la meva infància».